

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Uvod u Dada almanah

Richard Huelsenbeck

Richard Huelsenbeck
Uvod u Dada almanah
1920.

Richard Huelsenbeck, *Dada Almanach*, Erich Reiss Verlag, Berlin,
1920.

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2016.
<http://anarhija-blok45.net>

anarhisticka-biblioteka.net

1920.

Tekstovi na nemačkom, francuskom i italijanskom jeziku. Neki francuski prilozi su prevedeni na nemački, a neki objavljeni u originalu (kao i jedan prilog na italijanskom).

Digitalizovano originalno izdanje: *International Dada Archive*, <http://sdr.lib.uiowa.edu/dada/da/index.htm>

Dada almanah je preveden na skoro sve veće evropske jezike; izdanja na engleskom i ruskom, koja sam mogao da pratim, sadrže vrlo korisne napomene i dodatne tekstove (komentare ili još neke kraće dadaističke tekstove, u celini, kao u izdanju Atlas Press): Richard Huelsenbeck, *Dada Almanac*, Atlas Press, London, 1993 (1998); Рихард Хюльзенбек, *Альманах дада*, Гилея, Москва, 2000. Dostupno preko interenta (PDF).

Slika: *Raoul Hausmann*, str. 145

Raoul Hausmann: *Povratak objektivnosti u umetnost*, str. 147–151 (prevedeno)

Vicente Huidobro (Visente Uidobro): *Oluja*, str. 151–152

Walter Goth (Got): *Imati ostrvo...*, str. 153

Walter Goth: *I donositi pravdu*, str. 153

Walter Mehring: *Vi što jedete banane i vi ljudi iz naroda Kajak!*, str. 154.

Vincente Huidobro: *Pejzaž*, str. 156

Dadaističko reklamno preduzeće, str. 157

Dadaističke misli, str. 158

Podaci o originalnom izdanju

DADA ALMANACH

Im Auftrag des Zentralamts der deutschen Dada-Bewegung

herausgegeben von

Richard Huelsenbeck

Mit Bildern

Erich Reiss Verlag, Berlin W62, 1920.

160 str.

DADA ALMANAH

U ime Centralnog saveta nemačkog dadaističkog pokreta

priređio

Rihard Hilzenbek

Ilustrovano

(izdavač, itd.)

Sadržaj

Hilzenbekov Almanah	5
Uvod u Dada almanah	9
I	9
II	10
III	11
IV	13
Pregled sadržaja	15
Podaci o originalnom izdanju	18

Slika: *Paul Citroen*, str. 104

Richard Huelsenbeck: *Prvo obraćanje dade u Nemačkoj*, str. 104–108 (prevedeno)

Telegram dade Gabrijelu D'Anunciju (Gabrielle D'Annunzio), str. 108–109

Francis Picabia: *Pismo madam Rašild* (Rachilde), str. 109

Kritike iz svetske štampe, str. 110–114

Hans Arp: *Muda od labuda* (doslovno, *Lastavičja jaja* ili *Muda od laste*, Die Schwalbenhode), str. 114–116. (Prevedena je originalna verzija, „Kaspar je mrtav“; videti izbor Arpovih tekstova, *Dadaland*.)

Tristan Tzara: *Manifest dade 1918*, str. 116–131 (prevedeno)

Slika: *Otvaranje velike izložbe DADA* (Dada-Messe), str. 128

Alexander Sesqui (Seski; R. Huelsenbeck): *Buka i bes*, str. 131–132

Saopštenje Kluba Dada, str. 132–133 (prevedeno)

Centralno dadaističko veće (Johannes Baader): *HADO* (Handbuch des Oberdadaismus; Oberdadaistički priručnik), str. 134–135

Alexis (R. Huelsenbeck): *Jedna poseta Klubu Dada*, str. 135–141

Slika: *Tiha sreća* (John Heartfield, sa ženom i detetom), str. 136

Tristan Tzara: *Crnačke pesme*, str. 141–143

Paul Dermée (Pol Derme): *12. oktobar*, str. 143–145

Hans Arp: *Muda od labuda* 4–5, str. 145–146

Adon Lacroix (Adon Lakroa, takođe, Donna Lecoeur – Dona Leker – belgijska pesnikinja, prva žena Mana Reja): *Etimoni* (u originalu *Etyomons*, prilog iz Njujorka), str. 52

Hugo Ball (Bal): *Karavan*, str. 53 (videti izbor Balovih tekstova)

Daimonides (Carl Döhmman, Karl Dehman, „Demoid“): *Prilog teoriji dadaizma*, str. 54–62

Walter Mehring: *Otkrića. Istorijski finiš i pacifistički totalizator* (sic), str. 62–81

Slika: *Walter Mehring*, str. 64

Program Velike večeri pariskih dadaista, str. 82–83

Alexander Partens (kolektivni pseudonim, Arp, Tzara, Walter Serner – Valter Zerner): *Dadaistička umetnost*, str. 84–90

Johannes Baader: *Uspomina i pad Nemačke ili fantastična životna priča Oberdade*, str. 91–95

Nekoliko predsednika i predsednica dadaističkog pokreta (T. Tzara), str. 95–96

Georges Ribemont Dessaignes: *Dadaland*, str. 96–98

Georges Ribemont Dessaignes: *Obraćanje publici*, str. 98–99 (prevedeno)

Francis Picabia: *Ja sam Javanac*. U prevodu Waltera Mehringa, str. 99–101.

Philippe Soupault (Filip Supo): *Petoro braće*, str. 101–102

Philippe Soupault: *Cvetovi paradajza*, str. 101–102

Citroen-Dada (Paul Citroen, Pol Citroen): *Glas iz Holandije*, str. 102–104

Hilzenbekov Almanah

„Ova knjiga je zbirka dokumenata o dadaističkom iskustvu...“

„Pitanje 'Šta je dada?' je nedadaističko i štrebersko. Dada se ne može shvatiti, dada se mora iskusiti. Dada je neposredna i očigledna. Ako si živ, onda si dadaista.“

R. Hilzenbek, 1920.

Godine 1920. berlinska dadaistička grupa dostiže svoj vrhunac i nagli raspad. To je godina Prvog (i jedinog) međunarodnog sajma dade (Erste Internationale Dada-Messe, 30. VI – 25. VIII 1920) – u svom trenutku skromnog, ali po svojim posledicama, jednog od prelomnih događaja u kulturi XX veka – ali i godina u kojoj Hilzenbek priređuje dve publikacije koje spadaju u red najvažnijih dokumenata dade: *Dada almanah* (Dada Almanach), prvu antologiju dade kao međunarodnog pokreta, i *En avant dada*, prvi istorijski pregled dade. Ali, posle tri godine furioznog delovanja, u okruženju i uslovima koje nijedna druga dadaistička postava nije ni primirisala, berlinska grupa se razilazi, iako će njeni članovi nastaviti s vrlo živom aktivnošću, samostalno i u raznim drugim konstelacijama.

Prvo se pojavio *Almanah*. Iako su skoro sve dadaističke publikacije, od samog početka, bilo vrlo internacionalne i imale karakter zbirki, *Dada almanah* je bio prva prava antologija, koju su priredili sami dadaisti i koja je po obimu prevazišla sve što se u tom žanru pojavilo u narednih nekoliko decenija – sve do prvih velikih antologija koje su počele da se pojavljuju posle Drugog svetskog rata.¹

¹ Poslednje ciriško izdanje časopisa *Dada*, dvobroj 4–5, od 15. maja 1919, bilo je najavljeno kao „Antologija dade“, ali je po obimu daleko zaostajalo za *Almanahom*. Cara je onda 1921. najavio *Dadaglobe* (Dada globus), veliku antologiju dade, ali koja se nije nikada pojavila – ciriški Kunsthaus (Muzej moderne umetnosti) najavljuje njenu „rekonstrukciju“, u obliku izložbe i monografije, za 2016. Opet, Hilzenbek je od 1919. radio i na antologiji *Dadaco*, najavljenoj u prvom broju časopisa *Der Dada* (jun 1919), mnogo ambicioznijoj od *Almanaha*, ali od koje je

Izbor je bio nužno nepotpun, ali i tipično hilzenbekovski hirovit. *Almanah* počinje prilogom Tristana Care, njegovom *Ciriškom hronikom* – u celini, s njenim osobenim slogom – što izgleda kao vrlo galantan gest, ako imamo u vidu višedecenijsku bitku koju su Cara i Hilzenbek vodili oko nastanka dade.² Prilično velik prostor dobio je i Johanes Bader, prema kome je Hilzenbek pokazivao otvoreni prezir, naročito zbog „izdaje“ u Pragu, početkom 1920, za vreme njihove prve „dadaističke turneje“ (videti *En avant dada*) i koga će malo dalje u *Almanahu* kritikovati, pod dovoljno providnim pseudonimom (Hans Baumann). Sevaju i druge žaoke, tu su i neka imena koja istorija posle ne beleži, kao i neka koja bi, da se nisu pojavila u *Almanahu*, bila nepravedno zanemarena. Ali, upadljivo

do 1920. morao da odustane, zbog prevelikih troškova, iako je sa izdavačem već bio pripremio dobar deo materijala. (Sve napomene: AG.)

² Prva kulminacija tog sukoba, koji je počeo i pre *Almanaha*, uslediće posle Hilzenbekovih nemilosrdnih napada na Caru u eseju *En avant dada*. Ali, treba imati u vidu da odnos Care i Hilzenbeka nije bio prost slučaj neprijateljstva; u stvari, makar u prvih nekoliko godina tog „rata“, ostali su, ako ne najbolji drugari, onda u nekoj vrsti uzajamnog uvažavanja ili čak dosluha: svesno su izazivali varničenje, na javnoj sceni, o čemu svedoči i njihova prepiska iz tog vremena. Evo kako je to izgledalo, negde tokom 1920–1921: „Dragi Tristane Cara, ... Arp mi je rekao da si veoma ljut na mene, zbog mojih napada na tebe, u knjizi 'En avant dada'. Bio sam ubeđen da ćeš imati dovoljno duhovne širine da ostaneš moj prijatelj, uprkos tim napadima... Uveravam te da nisu bili ni zlonamerni, niti neprijateljski. U njima ne bi trebalo da vidiš ništa drugo osim razigranog uživanja u koškanju. Najzad, ja sam poslednji koji bi sporio značaj tvoje uloge u dadaizmu. Ti si bez sumnja prva osoba van Nemačke koja je svetu objasnila šta 'dada' zaista znači i šta 'dada' hoće... U to ime, od srca te pozdravljam. Tvoj stari, Hilzenbek.“ (Herbert Kapfer und Lisbeth Exner, *Weltdada Huelsenbeck: Eine Biografie in Briefen und Bildern*, Innsbruck, Haymon, 1996, str. 87) Taj odnos se kasnije zaošttravao i ublažavao, uz neke teže ispade, kao što je bio onaj iz 1951, koji je zamalo blokirao objavljivanje antologije Roberta Madervela, *The Dada Painters and Poets*. Opet, koju godinu kasnije, 1957, zajedno sa Arpom, Hilzenbek i Cara će saradivati na dve zbirke tekstova, od kojih je jedna bila posvećena poeziji „osnivača“ (der Gründer) dade, a druga njihovim osvrtima (*Dada. Gedichte der Gründer. Hans Arp. Richard Huelsenbeck. Tristan Tzara*, Arche Verlag, Zürich, 1957; *Als Dada begann. Bildchronik und Erinnerungen der Gründer. In Zusammenarbeit mit Hans Arp, Richard Huelsenbeck, Tristan Tzara*, Sanssouci Verlag, Zürich, 1957).

Pregled sadržaja

Richard Huelsenbeck: *Uvod*, str. 3–9 (prevedeno)

Slika: *Richard Huelsenbeck i Raoul Hausmann* (Raul Hausman) *snimljeni u Pragu, na njihovoj prvoj velikoj međunarodnoj turneji (od januara do aprila 1920)*, str. 8

Tristan Tzara (Cara): *Ciriška hronika 1915–1919*, str. 10–28 (prevedeno)

Hans Baumann (Bauman; pseudonim R. Huelsenbecka, kao i još neki dalje u sadržaju): *Privatna dadaistička stvar*, str. 29–35

Slika: *Johannes Baader* (Johanes Bader), str. 32

Šta je hteo ekspresionizam?, str. 35–36 (uvod u *Dadaistički manifest*).

Richard Huelsenbeck: *Dadaistički manifest* („prvi manifest dade na nemačkom jeziku; napisao Richard Huelsenbeck, predstavljen na velikom dada-soareu u Berlinu, aprila 1918“), str. 34–41. (prevedeno)

Slika: *George Grosz i John Heartfield* (Georg ili „Džordž“ Gros i Džon Hartfild), str. 40

Kritike iz svetske štampe, str. 41–44

Walter Mehring (Mering): *Simultani Berlin*. „Prvi originalni dada kuplet“, str. 45–47.

Francis Picabia (Fransis Pikabija): *Manifest dada kani-bala* („u prevodu Alexisa“, to jest, R. Huelsenbecka), str. 47–49 (prevedeno)

Georges Ribemont-Dessaignes (Žorž Ribmon-Desenj): *Ô*, str. 49

Maria d'Arezzo (Marija D'Areco): *Let*, str. 50

Toto-Vaka (Maorska pesma), str. 51–52

zadrtoš poprimili skoro herojsku pozu. Vremena su zrela za dadu. Ona će se uzdići kroz dadu i propasti zajedno s njom.

Šarlotenburg (Berlin), maj 1920.
Rihard Hilzenbek

i „hilzen-dadaiste“; to jest, na „jezgrovite“ ili „koštunjave“ dadaiste, koje podržava (Arp, Cara, Pikabija, Ribmon-Desenj) – i „mahunaste“ dadaiste, što se, zgodno, podudara i s Hilzenbekovim prezimenom: „hulse(n)“, „hülse(n)“ = mahuna, ljuska, čaura.

je i izostavljanje političkog aspekta berlinske dade, upravo onog koji je sam Hilzenbek isticao u *En avant dada* i kasnijim osvrtima, i koji se mogao dobro ilustrirati priložima iz časopisa i letaka koje je berlinska grupa distribuirala još od 1918. U tom delu, stradao je i Raul Hausman, ključna figura berlinske grupe i autor politički najeksplicitnijih tekstova – što samo po sebi ne mora biti nikakav kvalitet, ali što je u njegovom slučaju bilo prožeto zaista retkom lucidnošću – čije se učešće u *Almanahu* svodi na dve fotografije i jedan satirični prilog (istina, urnebesna). Posle svih zabrana i hapšenja, kroz koje je grupa prošla i koja će tek uslediti, zbog nekih eksponata sa Sajma dade (tokom leta 1920), to se ne bi moglo objasniti nedostatkom hrabrosti i do daljeg ostaje nejasno – osim ako Hilzenbek nije prosto radio šta je hteo, što se među pristojnim svetom često ne prihvata kao dovoljno objašnjenje. (Možda je to samo naš problem).³

Ali, *Almanah* je opet neodoljiv. Posle silovitog uvoda, jednog od onih trenutaka u kojima dada lično, a ne ova ili ona ličnost, objašnjava samu sebe, sledi izbor iz materijala nastalog do 1920, uz razumljivu prevagu priloga iz Nemačke – i s kojim prosto nije moglo biti drugačije. Svaki izbor bio bi samo „izbor“, dakle, nešto nepotpuno i proizvoljno. Ali, svrha ovakvih izdanja jeste da pruže podsticaj za dalje istraživanje i, još bolje, za slične pokušaje – ne u nekom oživljavanju „dade“, već u prevazilaženju zastoja ili regresije u našim životima i odnosima, zbog čega se dada i u ono vreme pojavila među ljudima. U *Almanahu* je takvih podsticaja bilo na pretek, a mnogi od njih deluju i danas. Slede Hilzenbekov uvod i pregled sadržaja *Almanaha*, u kojem sam naznačio tekstove koji su do sada prevedeni. S time ćemo sigurno nastaviti.

³ Na ukupan izbor je možda uticala i činjenica da su ostale dadaističke publikacije, pre svega časopis *Der Dada*, kao i neki pamfleti i leci *Kluba Dada*, u to vreme još bili dostupni i široko distribuirani. Pošto je cela berlinska grupa u njima bila obilato zastupljena, možda je to uticalo da se u *Almanahu* naglasak donekle pomeri ka drugim autorima i sadržajima.

svetske istorije i božjeg lakrdijaša – ali, neće propasti sama od sebe. Dada neće umreti od dade. Njen smeh ima budućnost.

IV

Ova knjiga je zbirka dokumenata o dadaističkom *iskustvu*; ona ne predstavlja nikakvu teoriju. Ona govori o dadaističkim osobama, ali ne nameće nijedan tip; ona prikazuje; ne ispituje. Shvatanja dade među samim dadaistima, veoma se razlikuju: to je ono što će ova knjiga pokazati. Na primer, u Švajcarskoj se zalažu za apstraktnu umetnost, u Berlinu su protiv nje. Urednik, koji se nada da je radio nepristrasno, s objektivnog stanovišta, ne zazire od napada u detaljima, zato što je otpor na svim frontovima neminovnost i radost dadaističke egzistencije. On se unapred raduje kritičarima koji će reći kako je „sve to već viđeno“ ili koji će otkriti ekspresionizam, futurizam i kubizam, tamo gde se predstavlja dadaizam. Dadaista je slobodan da pozajmi bilo koju masku, on može da predstavlja bilo koji „umetnički pravac“, zato što ne pripada nijednom. Urednik se nada da će ova knjiga pokazati da sve ovo nema nikakve veze sa „sumanutošću“. U poslednje vreme, mnogi izdavači i pesnici, prigrabili su dadaizam, iz komercijalnih razloga, odnosno ambicije, da bi skrenuli pažnju publike na svoje nemušte gluposti. Te osobe prave od dade religiju vlastite histerije; ništavilo iz svojih šupljih glava pretvaraju u apsolut. Dada je za posvećene: *quod licet jovi, non licet bovi* (lat., „što je dopušteno Jupiteru, nije dopušteno volu“). Dada suštinski i kategorično odbacuje dela kao što je famozna „Ana Blum“ g. Kurta Švitera (Kurt Schwitters, *Anna Blume*, 1919).⁸ Ovu knjigu nudim publici u vreme čija su izopačenost i

⁸ Hilzenbek nastavlja s napadima na Kurta Švitera, koga su još neki berlinski dadaisti odbacivali (Gros, braća Hercfeld), ali koji će najtešnje saradivati s Raulom Hausmanom, Hanom Heh, Arpom, Teom van Dusborgom i drugima. Šviter se nije mnogo bavio time, ali neki njegovi osvrti na taj Hilzenbekov odnos bili su urnebesni, kao u tekstu *Merc* (Merz), iz 1920, u kojem je inače opširno objasnio svoj pristup i namere. Između ostalog, na jednom mestu pravi podelu na „kernel“

kriti carstvo svoje *inventivnosti*, carstvo u kojem i mi možemo još biti originalni, recimo, kao parodisti svet-ske istorije i božji lakrdijaši – možda će, čak i ako danas ništa drugo nema perspektivu, upravo naš *smeh* još imati budućnost!“

Niče, *S one strane dobra i zla*⁷

„Dobro“, čujem čoveka udobno zavaljenog u fotelju nekog pogleda na svet, „dada je, prema tome, čisto destruktivna. Neka vrsta boljševizma. Čemu sve to, u trenutku kada su nam mir i poredak najpotrebniji?“ Ili, „Ima li kod dade nečeg pozitivnog – gde su njena dostignuća?“ Ili, „Da li je dada protiv duha?“ To je tako lako reći, kada se nema duha. „Ali, za šta se dada uopšte zalaže?“ Svako ko se to pita, udaljeniji je od dade nego bilo koja životinja od epistemoloških principa. U miru i poretku dada je odavno prepoznala osnovnu crtu ljudi koji žele da svoje iskustvo podrede moralu. Dada se ne može opravdati nijednim sistemom koji se ljudima obraća u zapovestima. Dada se oslanja na sebe i postupa u skladu sa sobom, kao što to radi i Sunce kada se penje na nebo ili drvo kada raste. Stablo ne raste tako što želi da raste. Dada ne opterećuje svoje postupke nijednim motivom usmerenim na neki „cilj“. Dada ne gaji u sebi nikakve apstrakcije, u obliku reči, formula i sistema, koje bi trebalo primeniti na ljudsko društvo. Nisu joj potrebni nikakvi dokazi i opravdanja, ni pomoću formula, niti pomoću sistema. Dada je sušta kreativna akcija. Dada je porodila tromost i tempo ovog vremena pravo iz svoje glave – dada je izrazito civilizujuća, ali je u stanju da ograničenja svoje pojavnosti u vremenu sagleda istorijski; ona stavlja sebe u svoje vreme. Dada je efemerna; njena smrt je čin slobodne volje. Dada je otkrila oblast inventivnosti, o kojoj govori Niče u navedenim redovima; ona se pretvorila u parodistu

⁷ Friedrich Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse. Vorspiel einer Philosophie der Zukunft*, 1886. Fridrih Niče, *S one strane dobra i zla. Uvod u jednu filozofiju budućnosti*, Grafos, Beograd, 1980, aforizam 223, str. 147. Na osnovu prevoda Božidara Zeca (s nekim varijacijama).

Uvod u Dada almanah

I

Treba biti dovoljno dadaista da bi se zauzeo dadaistički stav prema sopstvenom dadaizmu. Postoje planine i mora, kuće, vodovod i železničke pruge. U pampasima, kauboiji zabacuju svoja velika lassa, a u Napuljskom zalivu, na milion puta naslikanoj pozadini, slavljenoj u pesmama i na stereoskopskim fotografijama, ljuljuška se romantična barka i odnosi nemačke mladence u njihov težak san. Dada zna sve o tome. Dada je iscrpela sve mogućnosti fizičkog kretanja *à outrance* (do krajnosti). Negde to vodi ka pogledu na svet i klupskim statutima, a negde služi kao postolje za stolpnike neke ustajale kulture, ozarene njihovim nadmenim grimasama: da-da. Mohamedanci, cvinglijanci, kantovci – jok, jok, jok. Dada pušta da joj pogledi na svet cure kroz prste, dada je duh koji pleše iznad sveta i njegovih moralnih sistema. Dada je velika paralela relativističkim filozofijama našeg doba; dada nije aksiom; dada je stanje duha, nezavisno od svih škola i teorija, koje se obraća samoj individualnosti, a da je pri tom ne oštećuje. Dada se ne može svesti na principe. Pitanje „Šta je dada?“ je nedadaističko i štrebersko, kao što bi bilo i pred bilo kojim umetničkim delom ili životnom pojavom. Dada se ne može shvatiti, dada se mora iskusiti. Dada je neposredna i očigledna. Ako si živ, onda si dadaista. Dada je nulta tačka između sadržaja i forme, muškog i ženskog, materije i duha, kao vrh tog magičnog trougla koji se uzdiže iznad linearne polarnosti ljudskih stvari i koncepata. Dada je američki aspekt budizma; ona puca od besa, jer zna kako da ostane tiha, ona dela, zato što je smirena. Zato dada nije ni politika, ni umetnički pravac; ona se ne zalaže ni za ljudski rod, niti za varvarstvo – ona „drži rat i mir pod svojom togom, ali bira šeri-brendi“.⁴ Ali, dada ima i svoj empirijski karakter, kao i svaka druga pojava. Dada je najdirektniji i najživlji izraz ovog vremena, ona se okreće protiv svega što joj izgleda zastarelo,

⁴ Stih iz Hilzenbekove pesme „Kraj sveta“ (Ende der Welt, 1916).

mumificirano, kruto. Ona polaže pravo na određeni radikalizam, ona bubnja, zavija, jauče i udara, ona se kristalizuje u jednu tačku, a opet širi kroz beskrajn prostor; podseća na vodeni cvet, a ipak ima brata među kolosima iz doline Nila. Svako ko živi za dan, živi večno. To znači: svako ko je na najbolji način proživio svoje vreme, živeo je za sva vremena.⁵ Uzmi i daj. Živi i umri.

II

„Ca y est, ma femme me fait mettre tout nu, tout nu – tout comme le petit Jesus (Eto, moja žena skinula me golog, skroz golog – kao malog Isusa).“

Popularna pariska pesma

Dada je i poziv, i to najizloženiji i najzahtevniji poziv koji se može zamisliti. Dada je za svoju oblast delovanja izabrala kulturu, kao što bi, podjednako uspešno, mogla da bude i prekomorski trgovac, broker ili direktor lanca bioskopa. Oblast kulture nije izabrala iz sentimentalnih razloga, koji „duhovne vrednosti“ rangiraju kao vrhunac tradicionalnih vrednosti. Većina dadaista je upućena u „kulturu“, kroz profesiju pisaca, novinara, umetnika. Dadaista je prikupio ogromno iskustvo o nastanku „duha“; on dobro poznaje žalosne uslove u kojima rade proizvođači duhovnog; godinama je sedeo za istim stolom s visokotiražnim mešetarima duha i Manoleskuima⁶ među piskaralima; bio je upućen u najdublje tajne i porođajne muke kultura i moralnih sistema. Dada se upušta u neku vrstu antikulturne propagande, iz poštenja, iz gnušanja, iz najdubljeg gađenja prema uzvišenoj pozi intelektualno priznatog buržuja. Pošto je dada kretanje, iskustvo i naivnost, koja pridaje veliku važnost

⁵ Aluzija, skoro doslovna, na Šilera, iz *Prologa za Valenštajnov tabor* (Friedrich Schiller, *Prolog zu Wallensteins Lager*, 1798). Hilzenbek: „Denn wer den Besten seiner Zeit gelebt, der hat gelebt für alle Zeiten.“ Šiler: „Wer den Besten seiner Zeit genug getan, der hat gelebt für alle Zeiten.“

⁶ Žorž Manolesku, slavni hotelski lopov, čiji su memoari bili veoma popularni. Georges Manolescu (1871–1908), *Ein Fürst der Diebe* (Princ lopova), 1905.

svom „bon sens“ (zdravom razumu) – nazivajući sto stolom, a šljivu šljivom – i pošto dada nije vezana ni za šta i tako može da se poveže sa svim stvarima, ona se suprotstavlja svakoj ideologiji, to jest, svakom borbenom gardu, svakoj inhibiciji, barijeri. Kao sušta elastičnost, dada ne može da pojmi vezanost za bilo šta, bio to novac ili ideja, i tako pokazuje uzornu slobodu karaktera, potpuno lišenu patetike. Dadaista je najslobodniji čovek na svetu. Ideološka je svaka osoba koja naseda na trik vlastitog intelekta, kada neku ideju, simbol trenutno opažene stvarnosti, uzima za apsolutnu stvarnost. Konceptima se može baratati kao i kompletom domina. Ideolog je i svako ko od „slobode“ ili „relativnosti“, uključujući i uvid da obrisi svega ludo variraju, da nema ničeg postojanog, pravi „čvrsto ubeđenje“; to važi i za nihiliste, koji su skoro uvek najneverovatniji i najograničeniji dogmatici. Dada je daleko od svega toga. Ona se, na primer, bori protiv ideologije Kulture, koju smatra za jednu od najvećih i najstrašnijih laži – iz čistog uživanja u pokretu, iz okrutnosti, ako hoćete, možda iz koketerije. Buržuja, tog debelog šarana i trgovca stokom, koji vikendom pazari umetnost budzašto, da bi preko nedelje nastavio da zgrće profit u svojoj kriminalnoj trgovini krznom, treba ubiti dadom, smaknuti, učiniti bezopasnim, jednom za svagda.

III

„Međutim, 'duh' – naročito 'istorijski duh' – iz tog očajanja takođe izvlači korist: stalno se novi deo praistorije ili neke strane zemlje isprobava, ogrće, odlaže, umotava i, pre svega, *proučava*: mi smo prvo doba koje istinski proučava 'kostime', hoću da kažem – morale, verske dogme, ukuse u umetnostima i religije; doba koje je, kao nijedno dosad, pripremljeno za karneval velikog stila, podsmeh i obest najduhovnijeg pirovanja, za transcendentnu uzvišenost krajnje gluposti i aristofansko podrugivanje svetu. Možda ćemo upravo tu ot-